

**UDSKRIFT
AF
ØSTRE LANDSRETS RETSBOG**

Den 24. april 2018 kl. 09:30 holdt Østre Landsret offentligt retsmøde i retsbygningen, Bredgade 42, København.

Som dommere fungerede landsdommerne Ole Dybdahl, Tine Vuust og Morten Christensen, førstnævnte som rettens formand.

Der foretoges fortsat hovedforhandling

24. afd. nr. B-3448-14:

1) Inge Genefke og Bent Sørensens Antitortur Støttefond

som mandatar for _____

2) _____

3) _____

4) _____

5) _____

6) _____

7) _____

8) _____

9) _____

10) _____

11) _____

12) _____

13) _____

14) _____

15) _____

som mandatar for _____

17) _____

18) _____

19) _____

20) _____

21) _____

22) _____

23) _____

(advokat Christian F. Jensen, besk., for sagsøgerne 2 til 15 og 17 til 23,
og advokat Christian Harlang for så vidt angår sagsøgerne 1 og 16 samt
den del af sagen, hvori der ikke er dækning under den meddelte fri proces)
mod

Forsvarsministeriet

(advokat Peter Biering)

For sagsøgerne mødte advokat Christian Harlang og advokat Christian F. Jensen.

For sagsøgte mødte advokat Peter Biering. Med advokaten mødte tillige advokat Malthé
Gade Jeppesen og advokatfuldmægtig Emil Wetendorff Nørgaard.

Sagsøger 13 var mødt.

Som arabisk tolk mødte Dler Colnadar.

Som vidne mødte dr. Raghda Sleit, der bekræftede, at hun og tolken forstår hinanden, og
lovlig forberedt og formanet afgav forklaring.

Dr. Raghda Sleit forklarede blandt andet, at hun er psykiater. I 2008 blev hun færdig med
sin medicinske universitetsuddannelse, hvorefter hun var tilknyttet en psykiatrisk og psy-
kologisk afdeling ved universitet, indtil hun opnåede sin kandidatgrad. Under uddannelsen
arbejdede hun blandt andet på et hospital, hvor der også nogle gange var patienter – f.eks.
soldater – med traumer, der kunne minde om de traumer, som torturofre har. Hun skrev
speciale om PTSD. I slutningen af 2012 forlod hun universitetet og begyndte at arbejde
ved Al Nadeem centeret med narrative exposure therapy, der er en terapiform, som anven-

teringscenter for torturofre. Hendes arbejde dér bestod blandt andet i at notere patienternes beretninger. Det var det eneste rehabiliteringscenter i Egypten for torturofre. Hun blev uddannet i forskellige behandlingsteknikker og i Istanbulprotokollens principper.

Sagsøger 14 mødte kl. 9.40.

Terapiformen narrative exposure therapy blev udviklet af to tyske læger. Dignity overtog sidenhen ansvaret for denne behandlingsform i forhold til torturofre. Hun har arbejdet med behandling af torturofre fra 2012 indtil september 2017, hvor hun rejste til England.

Istanbulprotokollen er baseret på undersøgelser udført af menneskerettighedsinstitutioner i Istanbul. Protokollen omhandler, hvordan man dokumenterer fysiske og psykiske tegn på tortur. Undersøgelser for tortur gennemføres efter nogle i protokollen fastsatte retningslinjer og kriterier. Mange torturofre undersøges ofte først lang tid efter, at de har været udsat for tortur, hvilket har betydning for, hvordan undersøgelser gennemføres. Flygtninge, der har været udsat for tortur, har således sædvanligvis været lang tid undervejs, inden de får mulighed for at blive undersøgt. Torturofre er typisk plaget af angst og depression og tør ikke bevæge sig ud blandt andre mennesker. Hun er ikke specialist i retsmedicin, men ved, at der nogle gange går så lang tid, at det kan være vanskeligt eller umuligt at påvise fysiske tegn på, at en person har været udsat for tortur. En flygtning henvendte sig eksempelvis til hende for at blive undersøgt for tortur ti år efter, at vedkommende havde været udsat for tortur. Hun hørte også under sine universitetsstudier om en soldat fra Rwanda, som først ti år efter episoden begyndte at udvise tegn på PTSD. Hun har endvidere oplevet patienter, der i lang tid havde levet uden tegn på PTSD efter tortur, men som i anledning af f.eks. et banalt trafikuheld mange år efter begivenheden udviklede "late onset PTSD". Torturofre påvirkes typisk umiddelbart efter torturen af acute stress reaction, som er en reaktion, der normalt varer en måneds tid, og det er ikke en tilstand, som de forsøger at behandle. Man overlader i denne fase helingen til patienten. PTSD vil typisk vise sig efter tre-seks måneder. Tortur kan endvidere medføre personlighedsforandringer og ændret søvnmonster. Kompleks PTSD er en tilstand, hvor også andre elementer spiller ind. PTSD er ikke det eneste mulige tegn på, at en person har været udsat for tortur. Man kan således sagtens have været udsat for tortur, uden at man derefter kommer til at lide af PTSD. Symptomerne begynder først at vise sig, når vedkommende kommer til roligere omgivelser, idet kroppens forsvarsmekanismer indtil da er optaget af at forsvare personen mod de ydre trusler. PTSD

Det er endvidere normalt, at ofre for tortur med PTSD først henvender sig efter mere end seks måneder.

Fra 2012 til 2017 arbejdede hun med torturofre fem dage om ugen, hvor hun sædvanligvis behandlede seks personer om dagen. Der kunne naturligvis være tale om personer, som indgik i et behandlingsforløb, og som derfor havde flere samtaler med hende. Rehabiliteringscenteret tilstræbte at bidrage på den måde, som torturofrene hver især udtrykte ønske om. De interviewede og nedskrev ofrets forklaring og tilbød herefter lægehjælp, juridisk bistand m.v. Istanbulprotokollens guidelines blev anvendt i forbindelse med arbejdet med at dokumentere tortur. Protokollen indeholder bortset fra nogle generelle anvisninger ikke retningslinjer omkring behandlingen af torturofre. Dokumentation af tortur forudsætter, at man ikke allerede har indledt et behandlingsforløb, for det er vigtigt, at lægen under registreringen er neutral. Dokumentationen pågår over en-tre samtaler med personen, hvor man nedfælder personens oplysninger – der er ikke tale om en afhøring eller et interview. Man kunne opleve, at der var begivenheder, som torturofre havde vanskeligt ved at fortælle om. Der kunne være andre vanskeligheder forbundet med at opnå en forklaring fra et torturoffer, idet ofrenes erindringer kan være fragmenterede, ligesom de kan have hukommelses-svigt. Under dokumentationen kan man ikke notere andet end det, personen frivilligt fortæller – man kan ikke presse vedkommende. Hvis man skynder på personen, vil vedkommende kunne genopleve en aggressiv atmosfære fra dengang, hvor vedkommende under tortur blev afhørt. Personens oplysninger sammenholdes med de øvrige oplysninger, herunder lægelige oplysninger om fysiske tegn på tortur. Man søger at vurdere personens troværdighed, men man er samtidig nødt til at tage hensyn til personens psykiske tilstand, der kan have betydning for, om forklaringen fremstår usammenhængende. Arbejdet med at dokumentere tortur kan ikke sammenlignes med det arbejde, en advokat udfører for sin klient.

Retten midlertidigt hævet kl. 10.30.

Retten sat på ny kl. 10.45.

Ethvert torturoffer har krav på rehabilitering, og det er vigtigt at undgå at retraumatisere torturofre.

Hun har undersøgt sagsøger 12-21 og 23, jf. ekstraktens bind VII, side 1149-1228, og har underskrevet de under sagen fremlagte Medical Reports vedrørende disse sagsøgere. Hun har forud for retsmødet i landsretten gennemgået rapporterne på ny og kan vedstå konklusionerne deri om, at personerne har været udsat for tortur. Samtalerne med personerne blev gennemført i et lokale, der var indrettet, så det fremstod roligt og trygt, hvilket er vigtigt, når man skal gennemføre samtaler med et torturoffer. Hun indledte med spørgsmål, som ikke drejede sig om torturepisoden, hvorefter hun gradvist nærmede sig temaet. Der var mulighed for at tage pauser, og der var drikkevand til personerne under samtalerne. Man skal endvidere under en sådan samtale være klar til at reagere hensigtsmæssigt i forhold til torturofferet, hvis vedkommende under samtalen reagerer med f.eks. kraftig hjertebanken eller gråd. Der var kun hende og den undersøgte person til stede under hendes undersøgelser.

Sagsøger 12 havde hukommelsesvanskeligheder, ligesom de fleste af sagsøgerne – blandt andet sagsøger 14 – havde koncentrationsbesvær. Sagsøgernes beretninger om tortur, herunder slag og elektriske stød, er typiske former for tortur. Der var ikke tegn på, at nogle af sagsøgerne løj eller overdrev. Hun og hendes lægekolleger sammenholdt den enkeltes beretning med vedkommendes symptomer og sammenholdt endvidere beretningen med beretningerne fra de øvrige torturoffre. Navnlig på denne baggrund kunne de vurdere, om vedkommendes forklaring forekom urigtig eller indeholdt overdrivelser.

Foreholdt, at flere sagsøgere har forklaret, at de på Shaiba Log Base blev bevogtet af hunde, forklarede hun, at hunden i den muslimske verden anses for et urent dyr, der er blevet smidt ud af paradiset. Man skal vaske sig på ny, hvis man er blevet berørt af en hund. Der er forskel på at blive bevogtet af en hund, og at hunden kommer hen i nærheden af og skræmmer den tilbageholdte. I egyptiske fængsler bruger man at pudse hunde på de indsatte.

Foreholdt, at flere sagsøgere har forklaret, at de blev udsat for intime kropsundersøgelser, forklarede hun, at det ikke er noget, alle de sagsøgere, hun undersøgte, berettede om. En sådan undersøgelse uden medicinsk begrundelse må forudsætte personens accept. I modsat fald vil undersøgelsen udgøre en krænkelse af vedkommende på linje med en seksuel krænkelse. De sagsøgere, der berettede om at have været udsat for en sådan undersøgelse, gav under samtalerne med hende også udtryk for, at de havde oplevet det som et overgreb.

For så vidt angår Medical Report vedrørende sagsøger 12, jf. ekstraktens bind VII, side 1149-1153, "Psychological history/examination, 1. Methods of assessment", forklarede hun, at undersøgelserne rettelig blev gennemført den 30. september og 1. oktober 2014. De afholdt to samtaler med personen. Efterfølgende sad de alle tre, det vil sige vidnet, Sana Hamze og Peter Mygind Leth, og diskuterede indholdet af de samtaler, de hver især havde haft med vedkommende. De var alle tre fælles om at skrive afsnittene under "Background information" og "Allegations of torture and ill-treatment". De havde hver især nogle afsnit, som de skulle skrive, men afsnittene blev tilrettet ud fra deres indbyrdes drøftelser og blev samlet i den endelige rapport. Hun har således blandt andet modtaget bidrag fra Peter Mygind Leth. Hun har forfattet rapporten vedrørende sagsøger 12 på baggrund af sine egne tekstbidrag og tekstbidragene fra de to andre læger. Der var, så vidt hun husker, ikke væsentlige uoverensstemmelser mellem de konklusioner, de tre kom frem til. Eventuelle uoverensstemmelser skulle i givet fald fremgå af rapporten. Det samme gjaldt, hvis personen afgav forskellige forklaringer om det passerede. "Conclusion and recommendations", punkt 1, er retvisende. "Fully consistent" er en konklusion, der er beskrevet i Istanbulprotokollen, som følger nogle bestemte kriterier for vurdering af personens forklaring og de konstaterede symptomer. Der er i protokollen angivet en graduering, som de fulgte. "Fully consistent" er i relation til troværdighed den højeste eller en af de højeste indikationer for, at tortur har fundet sted. Man kan aldrig med 100 procents sikkerhed konkludere, at vedkommende har været udsat for tortur.

For så vidt angår Medical Report vedrørende sagsøger 17, jf. ekstraktens bind VII, side 1187-1194, "Physical examination", forklarede hun, at oplysningerne deri om bestående skader eller mén bestyrker, at denne sagsøger talte sandt, og det er et eksempel på, at sagsøgerne ikke overdrev.

For så vidt angår Medical Report vedrørende sagsøger 23, jf. ekstraktens bind VII, side 1223-1227, forklarede hun, at personen var mentalt umoden, hvilket var åbenbart allerede på baggrund af hans ansigt og øvrige fysiske fremtoning, da han kom ind i undersøgelseslokalet. Han medbragte endvidere et papir fra det irakiske Sundhedsministerium om, at han var mentalt umoden, og kunne kun udtrykke sig i helt simple sætninger. Hun var derfor i vidt omfang nødt til i stedet at kommunikere med hans ledsager, sagsøger 12. De øvrige sagsøgere omtalte sagsøger 23 under hendes samtaler med dem, hvilket der er gjort bemærkninger om i rapporten. "Conclusions and recommendations", punkt 1, skal ses på

men denne oplysning kunne de ikke få bekræftet. Sagsøger 23 havde været udsat for et eller andet, men de kunne ikke konstatere, om det var i 2004 eller på et andet tidspunkt.

Afhøring af sagsøgere under sagen for landsretten via videoforbindelse til en dansk ambassade i udlandet kan godt anvendes, hvis videoafhøringen gennemføres under iagttagelse af de forholdsregler, hun har forklaret om. Torturofrene, der i Irak i 2004 blev fremstillet for en dommer med bind for øjnene, har dårlige erfaringer med at blive stillet for en domstol. Kropsvisitering i forbindelse med besøg på en ambassade kan også føre til ubehag. Kvaliteten af afhøringen under disse former vil efter hendes opfattelse ikke blive høj, og det er muligt, at et sådant forløb vil kunne skade de pågældende sagsøgere mere, end det vil gavnede dem. Det vil kunne gøre dem bange at skulle henvende sig og afgive forklaring på en ambassade for det land, som de har rejst erstatningssag mod i anledning af den udøvede tortur. Det ville være bedst, hvis sagsøgerne kunne have afgivet forklaring på neutral grund. Foreholdt, at der til sagsøgernes advokaters afhøring via tolk af flere af sagsøgerne under sagen for landsretten, hvilket foregik via videoforbindelse fra danske ambassader, primært ambassaden i Beirut, alene var afsat netto 45 minutter hertil, forklarede hun, at hun ikke kan besvare spørgsmålet om, hvorvidt denne ramme er tilfredsstillende, medmindre hun også får oplyst, om spørgsmål blev stillet hurtigt, om der var mulighed for pauser, og om man iagttag andre hensyn til sagsøgerne. 45 minutter forekommer hende utilstrækkeligt, hvis man ikke har taget de fornødne hensyn til den pågældende sagsøger.

Sagsøger 19 var grådlabil under hendes undersøgelse af ham. Han begyndte blandt andet at græde, da hun spurgte til hans civile status, og han forklarede, at han var ugift. Dette kan have haft sin årsag i en depression. Hun gav ham noget at drikke. Det ville have været kritisabelt, hvis hun i den situation havde insisteret på at udspørge ham uden at holde pause.

Sagsøger 13 forlod retsmødet kl. 12.10.

Retten midlertidigt hævet kl. 12.25.

Retten sat på ny kl. 13.00.

Udspurgt af advokat Peter Biering forklarede hun, at Al Nadeem centerets lærer, Mona Hamed Imam, var blevet kontaktet af IRCT med henblik på at undersøge sagsøgerne. Vid-

Hun havde på et tidligere tidspunkt under en konference arrangeret af IRCT mødt Sana Hamze, men har ikke tidligere arbejdet sammen med hende. Hun kendte ikke forud for undersøgelserne Peter Mygind Leth.

Om formuleringen i Medical Report vedrørende sagsøger 12 "Exam requested by, reason for exam: Lawyer Christian Harlang, alleged torture victim", jf. ekstraktens bind VII, side 1149, forklarede hun, at hun af sin arbejdsgiver, Al Nadeem centeret, var blevet pålagt at udføre undersøgelsen. Honoraret herfor blev overført til hende af en ansat på advokat Christian Harlangs kontor, som hun havde kontakt til. Afsnittene under "Allegations of torture and ill-treatment" i rapporten er skrevet af hende, men i henhold til de drøftelser, som de tre læger havde haft indbyrdes herom. Foreholdt Sana Hamzes forklaring for landsretten om, hvorledes dette punkt blev udarbejdet, og om, at Sana Hamze havde ansvaret for cirka halvdelen af erklæringerne, bekræftede hun, at dette var den arbejdsdeling, de anvendte, som svarer til det, vidnet har forklaret for landsretten. Hun skrev dele af rapporten, og Sana Hamze skrev andre dele og kommenterede på vidnets tekstafsnit.

Afsnittene i rapporternes punkt "Narrative account of ill-treatment and torture by examinee's own words" gengiver de pågældende sagsøgers egne beretninger om det passerede. De redigerede ikke i, hvad den pågældende sagsøger forklarede. Hun kan, som det fremgår af erklæringen til sidst i rapporterne om "I personally know ... my personal knowledge and belief", indestå for rapporternes indhold.

Under samtalerne med de sagsøgere, hun undersøgte, anvendte hun spørgeteknikker, der tog afsæt i, hvordan hun kunne være den pågældende til hjælp. Hun gjorde det klart, at hendes opgave var at dokumentere torturen. Hun bad derefter den pågældende om at fortælle, hvad der var sket. Hun bad undervejs personen om at uddybe oplysninger, der kunne være af betydning. Hun tilstræbte, at de selv forklarede om, hvad der var sket, og søgte at undgå direkte spørgsmål som f.eks., om vedkommende var blevet slået.

Hun fandt på baggrund af sagsøger 13's forklaring herom under udarbejdelsen af Medical Report, jf. ekstraktens bind VII, side 1158, grundlag for at rubricere "Sexual (anal exploration)" under punkt "3 Review of present abuse and ill-treatment". Det gælder ligeledes beskrivelsen af electrocution, der er anført i samme punkt. Hun vil tro, at denne torturmåde også er beskrevet i rapportens punkt V om "Allegations of torture and ill-treatment".

tortur. De har ikke direkte spurgt sagsøgeren, om han blev tvunget til at gå gennem et bassin strømførende vand, men dette kan være fremkommet fra sagsøgeren i forbindelse med deres opsummering af overgrebene under samtalerne med ham.

Bemærkningerne under overskriften "Summary of detention and abuse" i Medical Report vedrørende sagsøger 15, jf. ekstraktens bind VII, side 1172, om baggrunden for arrestationen af sagsøgeren var begrundet i, at sagsøgeren var sunni i et shiamuslimsk område.

Oplysningerne i "General information" i Medical Report vedrørende sagsøger 17, jf. ekstraktens bind VII, side 1188, om tidligere arrestationer og fængslinger af denne sagsøger kan godt have betydning for diagnosticeringen af sagsøgeren. Disse omstændigheder komplicerede billedet. Det er muligt, at symptomer fra de tidligere hændelser er blevet forstærket af den senest oplevede tortur. Hun ved ikke, om der er gjort bemærkning herom i rapporten.

Hun er bekendt med WHO's ICD-10 Classification of Mental and Behavioural Disorders. Hun vil mene, at de anvendte disse kriterier i forbindelse med undersøgelsen af sagsøgerne.

I Medical Report vedrørende sagsøger 21, jf. ekstraktens bind VII, side 1221, anvendte de ICD-10 til diagnosticering af skizofreni. For så vidt angår PTSD er der ikke så stor forskel på kriterierne i ICD-10 og DSM 5. Afsnittet om "Diagnostic guidelines" for så vidt angår PTSD (F43.1) i ICD-10 udelukker, så vidt hun ved, ikke diagnosticering af PTSD på et tidspunkt, der ligger senere end seks måneder efter torturen, forudsat at der foreligger de fornødne oplysninger til at stille diagnosen. Symptomer kan konstateres også efter mange år. Hvis symptomerne er til stede, er det ikke forbundet med vanskeligheder at stille diagnosen PTSD, efter at der f.eks. er forløbet ti år. Foreholdt Sana Hamzes forklaring for landsretten om kriterier for diagnosticering af forsinket PTSD, forklarede hun, at DSM 5 ikke eksisterede, da de gennemførte undersøgelserne af sagsøgerne. Forskellen mellem ICD-10 og DSM IV er tidsangivelsen på henholdsvis tre-seks måneder og seks måneder. Forsinket PTSD er, efter hendes opfattelse, omtalt i ICD-10's beskrivelse af diagnosticering senere end seks måneder efter hændelsen.

Hun har ikke overværet, under hvilke former sagsøgerne har afgivet forklaring for lands-

mere eller mindre troværdige end de forklaringer, de gav i forbindelse med undersøgelserne i 2014. Hun kender ikke sagsøger 6, men har mødt ham i forbindelse med undersøgelserne. Forevist citater fra en artikel i The Sun (bilag HJ, side 3) forklarede hun, at de tre læger under undersøgelserne af sagsøgerne søgte at afdække, om sagsøgerne overdrev.

Retsformanden konstaterede, at bevisførelsen hermed er afsluttet, og at sagsøgernes procedure indledes efter en pause.

Dler Colnadar aftrådte kl. 14.08.

Retten midlertidigt hævet kl. 14.08.

Retten sat på ny kl. 14.32.

Som arabisk tolk var mødt Allan El-Zayat.

Advokat Christian Harlang procederede.

Retsformanden henledte i relation til sagsøger 5 sagsøgernes advokaters opmærksom på, at det muligt påhviler dem at tilvejebringe yderligere dokumentation. Der er ikke hermed taget stilling til, hvilken betydning det har, at bevisførelsen er afsluttet, og proceduren er påbegyndt.

Sagen udsat til fortsat hovedforhandling den 25. april 2018 kl. 9.30.

Retten hævet kl. 15.33.

(Sign.)

Udskriftens rigtighed bekræftes. Østre Landsret, den 26-04-2018

Helle Spenner